

Edvard Munch, Twee vrouwen aan het strand, 1898

De Noorse schilder en graficus Edvard Munch (1863–1944) behoort tot de pioniers van de moderne kunst en heeft met name grote invloed op het expressionisme gehad. Zijn kunst concentreert zich in hoofdzaak op de psychische conflicten van de mens, zijn emoties en relaties tot de medemens. Centraal staat de vrouw in haar vele gedaantes, variërend van jong en onschuldig meisje tot raadselachtige sfinx of hartstochtelijke verleidster.

Munch begon met de houtsnede *Twee vrouwen aan het strand* (afb. 42) in 1898, slechts enkele jaren na zijn kennismaking met de kleurenlitho's van Toulouse Lautrec en de houtsneden van Gauguin. De prent vertoont een encenering die bij Munch dikwijls voorkomt. Aan een strand, het globaal aangeduide grenslandschap tussen twee elementen, land – groen – en water dat zondermeer in lucht overgaat – blauw –, zijn twee tot een gesloten vorm samengevoegde figuren geplaatst. De in het zwart van de rouw geklede oude vrouw zit en kijkt landinwaarts. Het staande meisje met rode haren, gekleed in maagdelijk wit, kijkt over het water uit. Verschillende aspecten van de vrouw zijn hier antithetisch voorgesteld: moeder en dochter, ouderdom en jeugd, mischien ook wel dood en leven, berusting en juist verwachting. Dit motief van de jonge en oude vrouw die zich van elkaar afwenden, gebruikte Munch voor het eerst in het in 1896 door hem ontworpen programma voor

de uitvoering in het Parijse Théâtre de l'Œuvre van het toneelstuk *Peer Gynt* van zijn landgenoot Henrik Ibsen (1828–1906). Een vrijwel overeenkomstige compositie vertoont ook het schilderij *Moeder en dochter* uit 1897, een portret van zijn tante Karen Bjølstad en zijn zuster Inger (Nasjonalgalleriet, Oslo). De lange golvende kustlijn en het strand met de rotsblokken kende Munch van het vissersdorpje Aasgaardstrand aan de westkant van de Oslofjord, 100 km ten zuiden van Oslo, waar hij sinds 1889 de zomers doorbracht. Deze dierbare omgeving was zo goed in zijn geheugen geprent dat Munch de rotsachtige strandomgeving telkens weer als achtergrond koos, ook al begon hij zijn werk in Parijs of Berlijn.

Evenals bij andere kleurenhoutsneden zaagde Munch het houtblok in delen zodat hij ze bij het drukken afzonderlijk van inkt kon voorzien. Het door het Rijksprentenkabinet aangekochte exemplaar is gedrukt in groen en blauw, met rood en zwart voor de figuren.¹ De al in een vroeg stadium van het houtblok afgebroken punt van het schiereiland kleurde Munch op de afdruk met krijt bij. Deze standaardversie vertoont de prent in zijn meest eenvoudige en daardoor meest essentiële vorm. Waarschijnlijk is de houtsnede in deze kleuren gedrukt in 1906 door Lassally in Berlijn.² Een latere staat, met twee extra rotsblokken op het strand, is meestal gedrukt met een gele voorgrond. Van de prent zijn vele proeven bewaard

Afb. 42. Edvard Munch, *Twee vrouwen aan het strand*, 1898. Houtsnede, in groen, blauw, zwart en oranje-rood gedrukt op dun Japans papier, ingekleurd met groen krijt; 454 × 511 mm.

gebleven waarop Munchs experimenten met kleurcombinaties en verschillende technieken te zien zijn.³ Op sommige bladen drukte hij de ontbrekende landtong met een apart gesneden stukje hout. Bij andere proeven drukte hij het water en de lucht van een groter gesneden stuk linoleum of hij vulde deze hele partij met aquarel. Op enkele exemplaren is met een op maat geknipt en geel geïnk stukje karton een maan gedrukt met een weerspiegeling in het water (afb. 42a). Munch liet een omvangrijk grafisch oeuvre na

van meer dan 700 prenten. Laat, pas na de Tweede Wereldoorlog, verwierf het Rijksprentenkabinet een tiental etsen en droge-naaldprenten en één enkele houtsnede. Een werkelijk kwalitatief goede vertegenwoordiging kreeg zijn werk in 1953 met de verwerking van de kleurenlitho de *Vrouw met het rode haar* of de *Zonde* (1901), gevolgd door litho's met het portret van Henry van de Velde en de thematisch interessante *Drie stadia van de vrouw*. Hierna was het duidelijk dat een kleurenhoutsnede van Munch niet

Afb. 42a. Edvard Munch, *Twee vrouwen aan het strand*, 1898. Houtsnede, gedrukt in geel, groen, licht- en donkerblauw, zwart en rood. Munch-Museet, Oslo.

mocht ontbreken in het beeld van deze kunstenaar die zo'n belangrijke rol heeft gespeeld in de periode omstreeks 1900. Met steun van het F. G. Waller-Fonds en de Rijksmuseum-Stichting kon tenslotte aan het einde van 1978 op een veiling in Londen een perfect gedrukt en bewaard exemplaar van de houtsnede met de *Twee vrouwen aan het strand* worden verworven.

I. d. G.

Noten

¹ Aankoop veiling Sotheby, Londen, 14 december 1978, nr. 215. Inv.nr. 1979:80. Schiefler 117 b. Rechts onderaan gesigneerd met potlood *Edv Munch*.

² Op veilingen in 1973 (22 juni Kornfeld & Klipstein, Bern) en in 1983 (8 december, Christie, Londen) was een exemplaar in dezelfde kleuren, eveneens met groen krijt bijgewerkt, met een annotatie in Munch's hand *trykt [gedrukt], Berlin 1906*.

³ O.a. ca. vijftien in het Munch-Museet, Oslo, en zes in de National Gallery of Art, Washington.